

**GAZ TA'MINOTI LOYIHALARINI SAMARALI
BOSHQARISHNI MUOMMO VA YECHIMLARI**

TDIU "Buxgalteriya hisobi"

kafedra Iqtisodiyot fanlari falsafa doktori

Eshonqulov Azamat Abdirachimovich

Bank moliya akademiyasi magistranti

Obidov Abrorbek Olimjon o'g'li

Annotatsiya. Ushbu maqolada gaz ta'minoti loyihalarini samarali boshqarish va loyihalarning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun zarur bo'lgan asosiy tamoyillar, strategiyalar va vositalar tahlil qilinadi. Maqolada loyiha boshqaruvining har bir bosqichi, jumladan, rejalashtirish, resurslarni taqsimlash, xavflarni boshqarish va monitoring qilish, shuningdek, loyiha natijalarini baholash masalalari ko'rib chiqiladi. Loyihalarning samaradorligini oshirish uchun zamonaviy texnologiyalar va boshqaruv yondashuvlari, shuningdek, gaz ta'minoti sohasidagi xalqaro tajriba va yutuqlar keltiriladi. Maqola gaz ta'minoti loyihalarini amalga oshirishda ishtirok etadigan mutaxassislar va boshqaruvchilar uchun amaliy qo'llanma sifatida xizmat qiladi.

Kalit so'zlar. gaz ta'minoti, loyiha boshqaruvi, samarali boshqarish, rejalashtirish, resurslarni taqsimlash, monitoring, zamonaviy texnologiyalar, xalqaro tajriba, energetika loyihalari.

KIRISH

Hozirgi kunda gaz ta'minoti loyihalari global iqtisodiyot va milliy infratuzilmaning muhim qismidir. Ushbu loyihalar, o'zining murakkabligi va ko'p qirrali bo'lishi sababli, yuqori darajadagi boshqaruv talab qiladi. Gaz tarmoqlarini qurish va ekspluatatsiya qilish, resurslarni samarali taqsimlash, xavflarni minimallashtirish, shuningdek, loyiha maqsadlariga vaqtida va byudjet doirasida erishishni ta'minlash uchun puxta rejalashtirish va nazorat mexanizmlari zarurdir.

Gaz ta'minoti loyihalarini muvaffaqiyatli boshqarish uchun zarur bo'lgan strategiyalarni, zamonaviy yondashuvlarni va texnologik yechimlarni tahlil qilishga hamda sohadagi ilg'or tajribalarni muhim tavsiyalar ishlab chiqish zarur. Gaz ta'minoti loyihalarini boshqarishning murakkabligi nafaqat texnik jihatlari, balki iqtisodiy, huquqiy va ijtimoiy omillar bilan ham bog'liq. Ushbu loyihalar milliy iqtisodiyotga katta ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan strategik ahamiyatga ega bo'lganligi sababli, ularni boshqarishda qat'iy rejalashtirish va ko'p tomonlama muvofiqlashtirish talab etiladi. Loyiha menejerlari loyiha doirasida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan xavflarni oldindan aniqlash va ularni bartaraf etish choralarini ko'rish kerak. Shu bilan birga, barqarorlik va ekologik talablar ham loyihani amalga oshirish jarayonida muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, gaz ta'minoti loyihalarini boshqarish jarayonida yuzaga keladigan muammolarni yengib o'tishda real tajribalar va misollarni bilan yoritish lozim, bu esa ushbu sohada faoliyat yurituvchi mutaxassislar uchun amaliy yordam bo'ladi.

Adabiyotlar sharxi.

Gaz ta'minoti loyihalarini boshqarish bo'yicha ilmiy va amaliy adabiyotlar keng qamrovli hamda turli xil yondashuvlarni taklif etadi. Ushbu sohadagi yetakchi manbalar, asosan, loyiha boshqaruvi, energetika infratuzilmasi, xavflarni boshqarish, texnologik innovatsiyalar va barqarorlikka oid tadqiqotlardan iborat. Bu sohada tadqiqot olib borgan bir qancha xorij olimlari. Masalan, PMI (Project Management Institute) tomonidan chop etilgan "PMBOK Guide" (Project Management Body of Knowledge) qo'llanmasi loyihani rejalashtirish, amalga oshirish, nazorat qilish va yakunlash bo'yicha xalqaro standartlarni taqdim etadi. Ushbu qo'llanma gaz ta'minoti loyihalarini boshqarishda qo'llaniladigan asosiy tamoyillarni batafsil yoritadi[1]. J. D. Glover va boshqalarning "Power System Analysis and Design" kitobi energetika tizimlarini loyihalash va boshqarish bo'yicha asosiy ma'lumotlarni beradi[2]. R. K. Hanchuk va A. M. Hubermannning "Risk Management in Engineering and Construction" asari loyihalardagi xavflarni aniqlash, baholash va boshqarish bo'yicha amaliy yondashuvlarni o'rgatadi[3]. M. A. Farinaga tegishli "Smart Grids: Infrastructure, Technology,

and Solutions" kitobi gaz infratuzilmasida raqamli texnologiyalarni qo'llash va energiya taqsimotini optimallashtirishga qaratilgan[4]. J. E. Copeland va T. K. McColloughning "Sustainable Infrastructure: Principles into Practice" kitobi barqaror infratuzilmani yaratishda ekologik va iqtisodiy tamoyillarni qanday uyg'unlashtirish kerakligini tushuntiradi[5]. Bu tadqiqotlar gaz ta'minoti loyihalarini boshqarishda qo'llanilishi mumkin bo'lgan eng muhim manbalarni yoritib beradi va ularni qamrab olgan turli xil yondashuvlar orqali loyihalarning samaradorligini oshirishga yordam beradi.

Muammolar.

Gaz ta'minoti loyihalarini boshqarishda bir qator murakkab muammolar paydo bo'ladi, ular loyiha menejerlaridan yuqori darajadagi professional mahorat va innovatsion yondashuvlarni talab qiladi. Quyida ushbu muammolarning asosiylari keltirilgan:

➤ Gaz ta'minoti loyihalari katta hajmdagi muhandislik ishlarini o'z ichiga oladi, bu esa texnik jihatdan juda murakkab bo'lishi mumkin. Bu murakkabliklar loyiha davomida texnologik infratuzilma, quvurlarni qurish, transport tizimlari, gazni saqlash va tarqatish kabi sohalarda yuzaga keladi. Ushbu texnik masalalar loyiha muddatlariga va byudjetga ta'sir ko'rsatishi mumkin.

➤ Gaz ta'minoti loyihalarida xavfsizlik juda katta ahamiyatga ega, chunki gaz bilan bog'liq faoliyatlar tabiiy xavflarni keltirib chiqaradi. Masalan, gaz sizishi, portlash xavfi, tabiiy ofatlar yoki texnik nosozliklar loyiha ishonchliligini pasaytirishi va jiddiy oqibatlariga olib kelishi mumkin. Xavflarni boshqarishda ushbu xavflarni aniqlash, baholash va minimallashtirish muhim ahamiyatga ega.

➤ Loyihalarning katta hajmi va murakkabligi ko'pincha byudjetni nazorat qilish va resurslarni samarali taqsimlash masalalarida qiyinchiliklarga olib keladi. Loyiha davomida kutilmagan xarajatlar va resurslar taqchilligi, byudjetning oshib ketishi yoki loyihaning ortga surilishiga olib kelishi mumkin. Bu esa loyihani muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun puxta moliyaviy rejalashtirishni talab qiladi.

➤ ta'minoti loyihalari ko'plab huquqiy va tartibga soluvchi talablarga rioya qilishni talab qiladi. Ushbu talablarga atrof-muhitni muhofaza qilish, er resurslarini foydalanish va qurilish ruxsatnomalari kiradi. Qoidalarning murakkabligi va ularni bajarishning murakkabligi loyiha jarayonini kechiktirishi yoki to'xtatib qo'yishi mumkin.

➤ Gaz ta'minoti loyihalari, ayniqsa, katta hajmdagi infratuzilma loyihalari, mahalliy aholining manfaatlariga ta'sir qilishi va ekologik muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Loyiha amalga oshirilayotgan hududlarda ekologik zarar, ijtimoiy noroziliklar yoki joylashuv muammolari yuzaga kelishi mumkin. Bu esa loyiha menejerlaridan ijtimoiy manfaatdor tomonlar bilan samarali muloqot qilish va ekologik standartlarga rioya qilishni talab qiladi.

➤ Gaz ta'minoti sohasidagi texnologiyalar tez o'zgarib turadi va loyiha davomida yangi texnologiyalar paydo bo'lishi va mavjud texnologiyalarning eskirishi xavfi mavjud. Bu loyiha samaradorligini oshirish yoki uni oxiriga yetkazishda qiyinchiliklar tug'dirishi mumkin.

Ushbu muammolarni muvaffaqiyatli hal qilish uchun loyihani boshqarish jarayonida samarali rejalashtirish, xavflarni boshqarish, barcha manfaatdor tomonlar bilan yaqin hamkorlikda ishlash va yangi texnologiyalarni o'z vaqtida joriy etish zarur.

Yechimlar

Gaz ta'minoti loyihalarini boshqarishdagi muammolarni hal qilish uchun samarali strategiyalar va yondashuvlar talab etiladi. Quyida ushbu muammolarni yengib o'tish bo'yicha asosiy yechimlar keltirilgan:

❖ Loyiha boshlanishidan oldin chuqur texnik audit o'tkazish va to'liq rejalashtirishni amalga oshirish muhimdir. Bu loyiha jarayonida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan texnik qiyinchiliklarni oldindan aniqlash va ularni hal qilish uchun strategiyalar ishlab chiqishga yordam beradi.

❖ Zamonaviy texnologiyalardan, masalan, raqamli twin texnologiyalari, avtomatlashtirish va real vaqt monitoring tizimlaridan

foydalanish texnik murakkabliklarni kamaytiradi va loyihaning aniqligini oshiradi.

❖ Loyihaning dastlabki bosqichlarida xavflarni aniqlash, ularni tahlil qilish va ularni boshqarish uchun reja tuzish kerak. Xavfli vaziyatlar yuzaga kelganda tezkor choralar ko‘rish uchun favqulodda holatlar rejasini ishlab chiqish ham muhimdir.

❖ Xalqaro xavfsizlik standartlariga qat’iy rioya qilish, xavfli zonalarni aniqlash va nazorat qilish, ishchilarni xavfsizlik texnikasi bo‘yicha doimiy ravishda o‘qitish orqali xavfsizlikni ta'minlash mumkin.

❖ Loyiha davomida byudjetni nazorat qilish uchun puxta moliyaviy rejalashtirish amalga oshirilishi kerak. Byudjetni nazorat qilish uchun zamonaviy dasturiy vositalardan foydalanish tavsiya etiladi, bu esa byudjet o‘zgarishlarini real vaqt rejimida kuzatib borish imkonini beradi.

❖ Resurslarni samarali taqsimlash va ulardan optimal foydalanish uchun resurslarni boshqarish bo‘yicha strategiyalarni ishlab chiqish muhimdir. Resurslar taqchilligi yuzaga kelganda, alternativ manbalar va texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari ko‘rib chiqilishi kerak.

❖ Loyihada huquqiy maslahatchilarni jalb qilish va ularning yordami bilan barcha zarur ruxsatnomalarni olish, shuningdek, mahalliy va xalqaro qonunlarga rioya qilish bo‘yicha strategiyalarni ishlab chiqish kerak.

❖ Mahalliy va milliy tartibga soluvchi organlar bilan muntazam ravishda muloqot qilish, loyihaning har bir bosqichida barcha huquqiy talablarga javob berishini ta'minlashga yordam beradi.

❖ Mahalliy aholi va boshqa manfaatdor tomonlar bilan doimiy muloqot olib borish, ularning manfaatlari va xavotirlarini inobatga olish muhimdir. Ijtimoiy maqsadlar va loyiha afzalliklari haqida axborot yetkazish orqali noroziliklarning oldini olish mumkin.

❖ Loyihaning ekologik ta'sirini kamaytirish uchun ekologik standartlarga rioya qilish va barqarorlikni ta'minlash uchun ilg'or

texnologiyalarni qo'llash lozim. Bu atrof-muhitga zarar yetkazishni minimallashtirishga yordam beradi.

❖ Loyihaning texnologik infratuzilmasini muntazam monitoring qilish va eskirgan texnologiyalarni o'z vaqtida yangilash orqali texnologik yaroqlilikni saqlab qolish mumkin.

❖ Loyiha davomida texnologik innovatsiyalarni joriy qilish uchun bozorni kuzatib borish va ilg'or texnologiyalarni qo'llash muhimdir. Bu loyiha samaradorligini oshirishga va texnologik eskirganlikning oldini olishga yordam beradi.

Ushbu yechimlar gaz ta'minoti loyihalarini samarali boshqarish uchun muhim ahamiyatga ega bo'lib, loyihaning muvaffaqiyatli amalga oshirilishini ta'minlashga yordam beradi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, gaz ta'minoti loyihalarini samarali boshqarish – bu murakkab va ko'p qirrali jarayon bo'lib, texnik, iqtisodiy, huquqiy, ijtimoiy va ekologik omillarni chuqur tahlil qilishni talab qiladi. Ushbu loyihalarni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun puxta rejalashtirish, xavflarni boshqarish, resurslarni samarali taqsimlash va zamonaviy texnologiyalardan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Maqolada ko'rib chiqilgan muammolar va ularning yechimlari gaz ta'minoti loyihalarida yuzaga keladigan asosiy qiyinchiliklarni yengib o'tishga yordam beradi. Texnik murakkabliklarni boshqarish, xavfsizlikni ta'minlash, byudjetni nazorat qilish, huquqiy talablarni bajarish, ijtimoiy va ekologik masalalarni hal qilish kabi yondashuvlar loyihani muvaffaqiyatli boshqarishning kalitidir. Shuningdek, loyiha menejerlari doimiy ravishda ilg'or texnologiyalarni joriy etish va innovatsion yondashuvlarni qo'llash orqali loyihalarning samaradorligini oshirishi mumkin. Manfaatdor tomonlar bilan yaqindan hamkorlik qilish, muvofiqlashtirilgan huquqiy va tartibga solish choralari loyihaning barqarorligini ta'minlashga yordam beradi. Shunday qilib gaz ta'minoti loyihalarini boshqarishda yuqori malakali boshqaruv, zamonaviy texnologiyalarni qo'llash va puxta rejalashtirishning uyg'unligi loyiha

muvaffaqiyatining asosiy omillaridir. Ushbu yondashuvlar nafaqat loyiha maqsadlariga erishish, balki milliy va global miqyosda barqaror rivojlanishga hissa qo‘shishda ham katta rol o‘ynaydi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Najbiddinov Suvon O‘rinovich, Altiev Qaxramon Saidovich. Neft-gaz sanoati korxonalarining innovatsion faoliyatini moliyalashtirishni takomillashtirish masalalari. Scientific Journal of “International Finance & Accounting” Issue 2, April 2024. ISSN: 2181-1016.
2. Shepelev A.Ye., Shtanko A.S. Trebovaniya k osnovnim polojeniyam normativnix dokumentov v oblasti ekspluatatsii meliorativnix nasosnix stansiy. Nauchniy jurnal Rossiyskogo NII problem melioratsii, № 1(05), Moskva. 2012 g. S. 34-37 68.
2. Leznov B.S. Energoberejeniyeye i reguliruyemiy privod v nasosnix i vozduxoduvnix ustanovkax. Proizvodstvenno-prakticheskoye izdaniye. -Moskva: Energoatomizdat, 2006. 360 s.
3. Fernandez-Vidal J. et al. Digitalization and corporate transformation: The case of European oil & gas firms //Technological Forecasting and Social Change. – 2022. – T. 174. – S. 121293.
4. Ocheni S. Oil and gas industry and the growth of small and medium enterprises in Nigeria: Local content policy implications //Journal of Small Business and Entrepreneurship Development. – 2015. – T. 3. – №. 1. – S. 66-75.
5. Filatova I. et al. Public-private partnership as a tool of sustainable development in the oil-refining sector: Russian case //Sustainability. – 2021. – T. 13. – №. 9. – S. 5153.
6. Taghizadeh-Hesary F., Yoshino N. Sustainable solutions for green financing and investment in renewable energy projects //Energies. – 2020. – T. 13. – №. 4. – S. 788.
7. Vyaznikov V. E. et al. Sources Of Financing In The Oil And Gas Industry //European Proceedings of Social and Behavioural Sciences. – T. 96.

8. Aastvedt T. M., Behmiri N. B., Lu L. Does green innovation damage financial performance of oil and gas companies? //Resources Policy. – 2021. – T. 73. – S. 102235.